



# FELSEFE

10. SINIF

## 3. ÜNİTE: FELSEFENİN TEMEL KONULARI VE PROBLEMLERİ

Varlık Felsefesinin Konusu ve Problemleri

Evrene baktığımızda pek çok varlıkla karşılaşırız. Yıldızlar, gezegenler, evler, ağaçlar, uçaklar, insanlar vb. Bunlar duyularımızla algıladığımız şeylerdir. Bir de düşünsel dünyamız vardır. Sayılar, masallar, ekvator çizgisi vb. Bütün bunların ortak özelliği var olmalarıdır. ‘Bütün bu varlıklar niçin ve nasıl var olmuşlardır?’ sorusu ilkçağlardan günümüze hep sorulagelmiştir. Varlık felsefesi (Ontoloji) de buna benzer soruları soran bir felsefe dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Varlık felsefesi, genel ve bütüncül olarak her türlü varlığı sorgular.

## **Varlık Felsefesinin Soruları**

- Varlık nedir?
- Gerçekten bir şey var mıdır?
- Varlığın mahiyeti nedir?
- Evrende amaçlılık var mıdır?

## **Bilim ve Felsefe**

Varlığa ilişkin temel bilgilerimizi bilim ve felsefeden elde ederiz. Ancak bilim ile felsefenin varlığa bakışlarında bazı farklılıklar vardır.

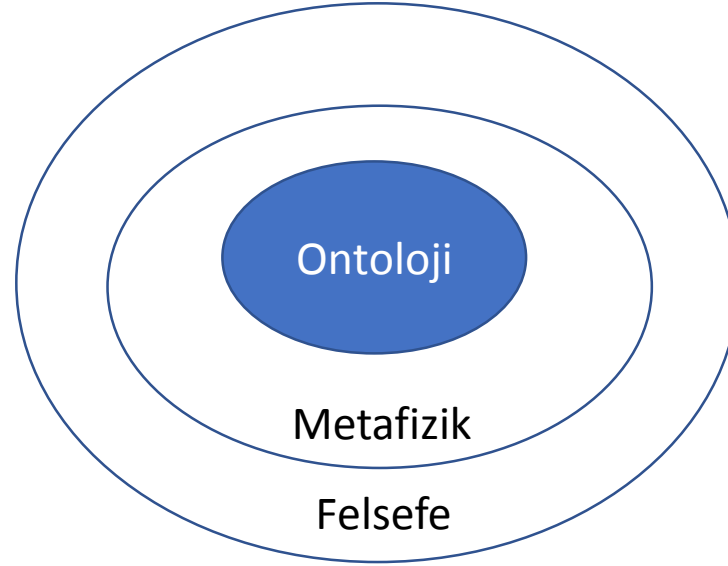
- Her bilim dalı varlığı kendi alanına göre ele alır, o alanın ayrıntılı bilgisine ulaşmaya çalışır. Örneğin, Fizik madde ve enerji arasındaki ilişkiyi incelerken, Kimya maddenin iç yapısını inceler. Sosyoloji toplumsal yaşamı incelerken, psikoloji bireysel yaşamı inceler. Felsefe ise bir bütün olarak ‘varlık’ konusunu ele alır.
- Bilimler varlığın var olup olmadığını tartışmaz. Felsefe varlık var mıdır? sorusunu sorar.

- Bilim ve felsefe yöneldikleri varlık alanına göre birbirinden ayrılır. Bilimler somut ve olgusal alanı ele alırken (Matematik ve Mantık hariç), felsefe ise olgusal, olgusal olmayan, somut ve soyut tüm varlık alanı ile ilgilidir.
- Felsefe ile bilim arasındaki bir diğer ayrım ise yöntem ile ilgilidir. Bilimler deney gözlem aracılığı ile tekrarlanabilen genel bilgilere ulaşmaya çalışır. Felsefe ise akıl yürütme, görüş oluşturma ve temellendirme yoluyla bilgiye ulaşmaya çalışır.
- Felsefe ve bilim her ikisi de varlığı açıklamaya çalışan alanlardır. Varlığı ele alış şekilleri bakımından farklı olmalarına rağmen birbirlerinden etkilenirler.

## **Ontoloji ve Metafizik**

Rodoslu Andronikos, Aristoteles'in eserlerini sıraya koyarken, doğa ile ilgili konuları içeren eserine 'Fizik' adını vermiştir. 'Fizik'ten sonra tasnif ettiği esere de 'Fizik ötesi' anlamına gelen 'Metafizik' adını vermiştir. Bu eserde varlığın ilk ilkeleri, genel ilkeleri konu edilmektedir. Metafizik, bilimlerin yaptığı gibi varlığın bir bölümünü, bir yönünü değil, varlığın ilkelerini araştıran bir alandır.

Ontoloji de metafizik de varlığı inceler ve çoğu zaman bu iki terim eş anlamlı kullanılır. Ancak metafiziğin alanı ontolojiden daha kapsamlıdır.



Günümüzde ontolojiyi olgusal varlıklarla, metafiziği ise zihinsel, ideal varlıklarla ilgili bir disiplin olarak görme eğilimi vardır. Varlık felsefesi ise var olanları açıklamaya çalışan ontoloji olarak nitelendirildiği gibi var olanın ardındaki gerçeği anlamaya çalışan metafizik olarak da nitelendirilmektedir.

Varlık felsefesinde iki tür varlıktan bahsedilebilir. Bunlar real (gerçek) varlıklar ve ideal (düşünsel) varlıklardır.

### Real Varlık

İnsan zihninden bağımsız olan, duyu organları ile algılanabilen, zaman ve mekanda olan varlıklardır.



### Düşünsel Varlık

Dış dünyada yer almayan, duyumsanamayan, insan zihnine bağlı olan varlıklardır.



- Varlık felsefesinin temel problemlerinden biri varlığın olup olmadığı problemidir.
- Bu konudaki görüşler iki başlık altında toplanabilir:

**1. Nihilizm ( Hiççilik)**

**2. Realizm (Gerçekçilik)**

## **1. Nihilizm (Hiççilik)**

- Nihil kelimesi Latince «hiç» anlamına gelir.
- Gerçek anlamda ‘var’ denilebilecek bir varlığın olmadığını savunan akımdır. Bu görüşü savunanlar varlığın var olup olmadığı konusunda kesin yargılara ulaşamayacağını iddia ederler.
- Varlık konusunda nihilist görüşleri, ilkçağ sofist filozoflarından Gorgias’ta ve Taoculuk’da görmekteyiz.

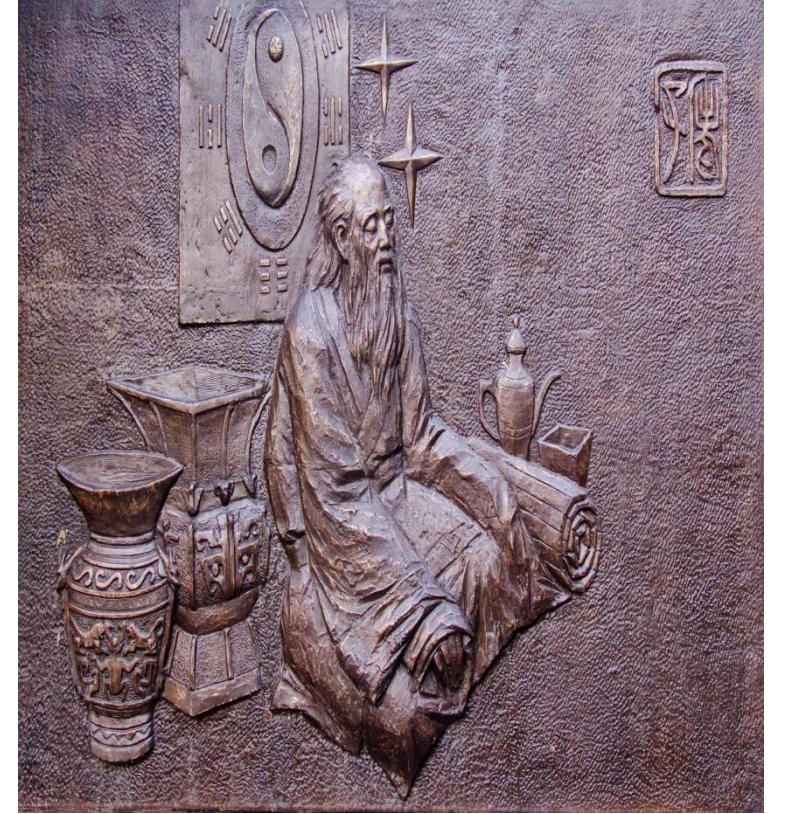
## **Gorgias**

İlk çağ filozoflarından olan Gorgias, Sofist bir filozoftur. Sofistler, Antik Yunan'da para karşılığı güzel konuşma dersi veren filozoflardı. Onlara göre güzel konuşmak önemliydi çünkü; mutlak doğru yoktu. Öyleyse kim düşüncesini daha iyi savunur ve karşısındakini ikna ederse onun dediği doğru kabul edilirdi. Platon, Gorgias'ı “retorik/hitabet” sanatının kurucusu olarak tanımlar.

- O'na göre ‘ **Hiçbir şey yoktur. Olsa da bilinemez. Bilinse de bir başkasına aktarılamaz.**’
- Burada Gorgias gördüğümüzü sandığımız şeylerin bir yanılgı olabileceğini anlatıyor, tıpkı gerçek sandığımız rüyaların aslında zihnimizin bir oyunu olması gibi..
- Bir yanılsama olmasalar bile duyularımız bizi yanılttığı için, onları bilemeyiz, tıpkı paralel giden çizgilerin uzakta birleştiklerini sandığımız gibi.
- Bilsek bile bir başkasına aktaramayız çünkü, başkasının neyi, nasıl gördüğünü bilemeyiz.

## Taoculuk

- Kurucusunun Lao Tzu olduğu eski bir Çin felsefesidir.
- Evrenin özü ve tek gerçekliđi Tao'dur.
- Tao **görülemez, anlatılamaz, tanımlanamaz.**
- O bir yoldur.
- İnsan maddi dünyadan uzaklaşıp Tao'ya yaklaşırsa evrenin bir yanılsama olduğunu kavrayabilir.



## **2. Realizm ( Gerçekçilik)**

- Realizme göre varlık vardır.
- Varlığın var olduğu akılla da duyularla da kanıtlanabilir.
- 5 sayısı, meridyen, pi sayısı gibi varlıklar akılla kavranırken, ağacın varlığı, havanın sıcaklığı vb. duyularla kanıtlanabilir.

## VARLIK FELSEFESİNİN TEMEL PROBLEMLERİ

### a) Varlığın Niceliği Sorunu

- Varlığın niceliği sorunu varlığın kaç tözden meydana geldiği ile ilgilidir.

**TÖZ:** Bütün varlıkların, değişimlerin, oluşumların temelinde olan ancak kendisi başka bir şey tarafından meydana getirilmemiş olandır.

- Bütün varlıkların temelinde tek bir tözün olduğunu savunan görüşe '**monizm**', varlıkların iki tözden oluştuğunu savunan görüşe '**düalizm**' daha fazla tözden meydana geldiğini savunan görüşe de '**plüralizm**' denir.

**Monizm (Tekçilik) :** Varlık felsefesine yani ontolojiye ilk felsefe de denilebilir çünkü ilk filozoflar varlığın ana maddesi (arkhe) ile ilgilenmiş ve bu konuda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.

- **Thales'e** göre varlığın özü su
  - **Anaksimenes'e** göre hava
  - **Anaksimandros'a** göre apeiron (sonsuzluk, sınırsızlık)
  - **Demokritos'a** göre atom
  - **Herakleitos'a** göre ateştir.
- Burada sözü geçen ilk çağ filozofları tek bir töz kabul ettikleri için bu filozoflara monist, savundukları akıma da monizm denir.



### Düalizm (İkicilik)

**Descartes** : Varlık ne sadece madde ne de sadece ruhtur. Varlık birbirine indirgenemeyen iki tözden oluşmuştur.

**Varlık, madde (beden) ve idea (ruh) dır.**

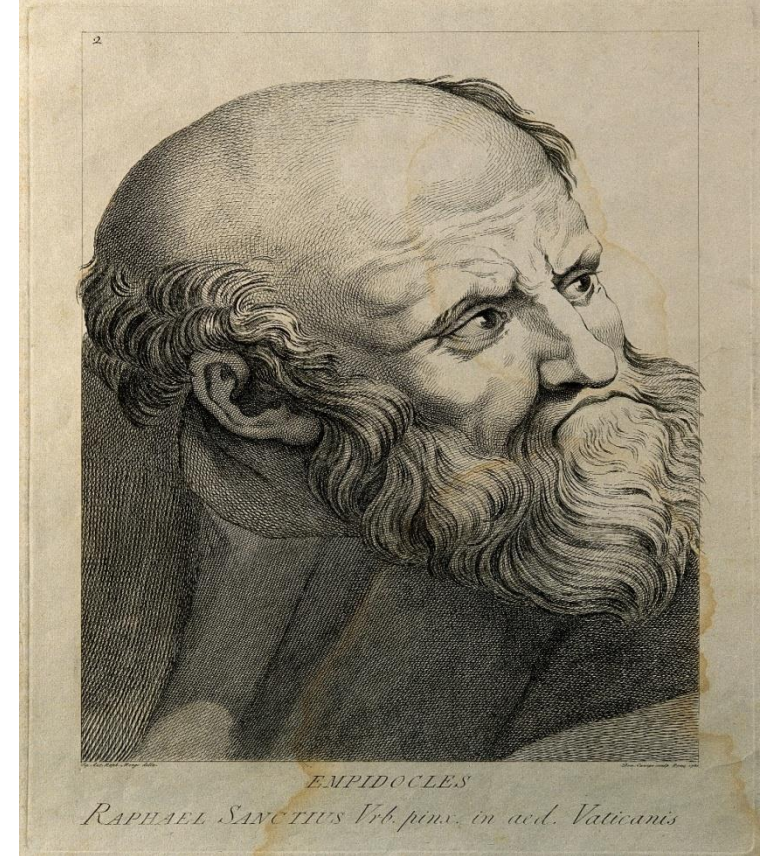
Varlık madde ve ruhun birlikteliğidir. Bunlardan herhangi birisi diğerinden meydana gelmiş olamaz çünkü özellikleri tamamen birbirinden farklıdır. Varlığın iki tözden meydana geldiğini savunduğu için Descartes'a düalist, savunduğu görüşe de düalizm denir.



**Plüralizm (Çokçuluk) :** Arkhe (ana madde) sorunu ile ilgilenen bir başka İlk Çağ filozofu **Empedokles'tir**. Ancak Empedokles diğerlerinden farklı olarak varlığı oluşturan birden çok töz olduğunu savunur.

Bunlar **toprak, hava, su ve ateştir**.

İkiden fazla töz olduğunu savunan görüşe Plüralizm denir.



## **b) Varlığın Niteliği Sorunu**

- Varlığın var olduğunu kabul eden filozoflar, onun ne türden olduğuna dair farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.
- Bu görüşlerin oluşturduğu akımlar ve akımların temsilcilerinin görüşleri şöyledir:

## Oluş Felsefesi

**Herakleitos:** Varlık durağan değil dinamik bir yapıdadır. Varlığın dinamik yapısı, diyalektik bir şekilde ilerler. Her şey tez halindeyken değişerek kendi anti tezini oluşturur. Karşıtlıkların savaşı sonucu yeni bir senteze ulaşılır. Bu şekilde sürekli bir gelişme ve değişme yaşanır.

- **‘Aynı nehirde iki kez yıkanılmaz.’** der Herakleitos. İkinci kez nehre girildiğinde, nehir de nehre giren kişi de değişmiştir.
- **‘Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir.’** sözü de Herakleitos’a aittir. Her şey değişir ve bu değişimin devamlılığı değişmez, sürekli dir.

**İdealizm ( Düşüncecilik) :** Varlığın somut, maddesel bir yapıda olmadığını, düşünsel, soyut, ideal bir yapıda olduğunu savunan görüştür.

### **PLATON**

İki ayrı evren vardır. Fenomenler (duyular) evreni ve idealar evreni.

- Fenomenler evreni gelip geçicidir. Duyularımızla algıladığımız evrendir.
- İdealar evreni gerçektir. Asıl özler burada bulunur.
- Nesneler idealardan pay aldıkları oranda gerçeğe yaklaşırlar.

### **ARİSTOTELES**

Her varlık, madde ve formdan meydana gelir.

- Madde, varlıkların hammaddesidir.
- Form, varlıkların biçimidir, özüdür.

## **FARABİ**

Varlıklar ikiye ayrılır.

- Zorunlu varlık; var olmak için başka bir şeye ihtiyaç duymayan varlıktır yani Tanrı'dır.
- Mümkün varlıklar; var oluşları Tanrı'ya bağlı olan varlıklardır. Yaratılanların tümü mümkün varlıktır.

## **HEGEL**

Evrendeki tüm varlıklar, 'geist' (evrensel tin) ın bir açılımıdır. Her şey 'geist'in diyalektik hareketi ile oluşmuştur.

**Materyalizm (Maddecilik):** Varlık düşünsel değil, maddi tözden meydana gelmiştir. Her şey maddedir.

### **DEMOKRİTOS**

- Evrendeki her şey atomlardan meydana gelmiştir.
- Atomlar nitelik olarak aynı nicelik olarak birbirlerinden farklıdırlar.

### **T. HOBBS**

Evrende cisimsel olmayan hiçbir şey yoktur.

## **LA METTRİE**

- Evrendeki her şey gibi insan da maddi bir varlıktır.
- İnsanın manevi bir varlık olduğunun düşünülmesinin sebebi, insanın diğer varlıklardan daha karmaşık bir yapıya sahip olmasıdır.

## **KARL MARX**

- Her şey maddeden oluşmuştur.
- Basit madde değişip dönüşerek daha karmaşık maddeleri meydana getirmektedir.
- Bu dönüşüm tez- antitez –sentez şeklinde ilerleyen dinamik bir diyalektik süreçtir.

## **Fenomenalizm**

### **Edmund Husserl**

- Fenomen, bilince görünen, algılanabilendir. Bilinç nesnelerden hareketle öze ulaşabilir. Ancak, öze ulaşmak için öncelikle bilincin saf hale getirilmesi gerekir. İnsanın algıladığı varlıkla ilgili zihninde pek çok tarihsel, psikolojik, sosyolojik ön yargı olabilir. Bu ön yargılar varlığın özüne ulaşmamızı engeller. Bu engelden kurtulmanın yolu Husserl'e göre 'paranteze(ayraç) alma'dır. 'Paranteze alma' zihni saf hale getirmek için önyargıları bir kenara bırakmaktır.

## Varoluşçuluk

Varoluşçuluğun temsilcisi J. P. Sartre'a göre '**Varoluş özden önce gelir.**' İnsan önce var olur sonra özünü kendisi oluşturur. İnsanın doğuştan getirdiği bir yazgısı yoktur. Dolayısıyla insan tamamen özgürdür. Özgür olduğu için de davranışlarının sorumluluğu kendisine aittir.

Doğuştan insanın rollerinin yazılı olduğu bir senaryo yoktur. ‘İnsan bu dünyaya fırlatılmış bir varlıktır. İnsan özgürlüğe mahkumdur.’ Diğer varlıklar için durum farklıdır. Bir meşe palamudunun ne olacağı bellidir ya da bir ayçiçeği çekirdeğinin özü bellidir. Ancak insanın ne olacağı kendisine bağlıdır.

### **c) Evrende Amaçlılık**

Evrendeki varlıkların bir düzen içinde, bir amaca doğru mu oluştuğu yoksa tamamen rastlantısal bir varoluşa mı sahip olduğu varlık felsefesinin bir diğer sorusudur.

#### **Nihilizm**

Varlık yoktur diyen bu akım, evrende herhangi bir düzenin de olamayacağını savunur.

#### **Materyalizm**

Evrende mekanik bir düzen vardır. Varlıkların varoluşlarının tanrısal veya ruhsal bir amacı yoktur.

## **İdealizm**

Evrenin tinsel bir amacı vardır.

**Platon:** Hiçbir düzen rastgele olamaz.

**Farabi:** Düzen Tanrı'nın sıfatlarının tecellisidir.